

УДК 159.9

Я. І. Полішко, Л. М. Самошкіна

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара

СТАТЕВО-РОЛЬОВІ ОСОБЛИВОСТІ МОТИВАЦІЇ ВСТУПУ ДО ШЛЮБУ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Проаналізовано особливості ставлення студентської молоді до шлюбу, основні мотиви вступу до шлюбу та сімейні установки. Доведено, що особливості мотивації вступу до шлюбу студентської молоді диференціюються відповідно до статево-рольових характеристик.

Ключові слова: статево-рольові особливості, студентська молодь, мотивація вступу до шлюбу, сімейні установки, психологічна готовність до шлюбу, самовідношення.

Проанализированы особенности отношения студенческой молодежи к браку, основные мотивы вступления в брак и семейные установки. Доказано, что особенности мотивации вступления в брак студенческой молодежи дифференцируются в соответствии с полоролевыми характеристиками.

Ключевые слова: полоролевые особенности, студенческая молодёжь, мотивация вступления в брак, семейные установки, психологическая готовность к браку, самоотношение.

The article deals with the features of attitude to the marriage of the students youth, motivation to get married and family attitudes. It is proved that the particular motivation to get married of the students youth are graded according to the gender features.

Key words: gender features, students youth, motivation to get married, family attitude, psychological getting married, self-attitude.

Постановка проблеми. Кризь призму теми «статево-рольові особливості мотивації вступу до шлюбу студентської молоді» можна прослідкувати за відношенням до шлюбу сучасного покоління. І це відношення відображає в собі риси часу та психології людей, несе відбиток умов життя і етичних принципів, що склалися у даному суспільстві.

В умовах політичних, економічних та соціальних перетворень сім'я, будучи посередником між інтересами особистості та соціуму, виявилася в епіцентрі суспільних проблем, що призвели до змін поглядів молоді на шлюбно-сімейне життя.

Збереження та зміцнення авторитету сім'ї в очах підростаючого покоління є в даний час пріоритетним завданням, що стоїть перед суспільством. Від того, як сьогодні молоді люди ставляться до сім'ї, буде залежати доля сім'ї в майбутньому як соціального інституту.

Незважаючи на те, що завдання підготовки до шлюбу є актуальним та затребуваним у суспільстві, в психологічній науці з цього приводу існують проблеми. Відзначається відносна недостатність нових наукових розробок з даної проблеми в сучасних соціально-культурних умовах. Багато положень, накопичених вітчизняною педагогікою в ідеологічній системі виховання сім'янина, виявляються сьогодні незатребуваними.

Проблема психологічної готовності до шлюбу найбільшої гостроти набула протягом останніх двох десятиліть, для яких характерні зміни соціального інституту сім'ї, автономізація шлюбного союзу, сексуальної і репродуктивної поведінки (С. І. Голод).

Усе це ставить сучасних дослідників перед необхідністю ретельного аналізу не тільки зовнішніх, але і внутрішніх механізмів формування шлюбно-сімейних відносин. Одним із таких механізмів є мотивація вступу до шлюбу.

Метою даної статті стало висвітлення результатів дослідження статево-рольових особливостей мотивації вступу до шлюбу студентської молоді.

Аналіз досліджень та публікацій. Теоретико-методологічною основою дослідження стали: основні концепції розвитку особистості в юнацькому віці (Е. Еріксон, І. С. Кон та ін.); дослідження проблеми мотивації вступу до шлюбу (В. П. Кравець, Л. Б. Шнейдер та ін.); соціально-психологічні дослідження статево-рольових установок (Ю. Є. Альошина, І. С. Кон та ін.); проблеми дослідження підготовки молоді до сімейного життя (І. В. Гребеннікова, С. В. Ковальова та ін.); дослідження проблеми психологічної готовності до шлюбу (Т. В. Андреева, Л. Б. Шнейдер та ін.); психологічні дослідження самовідношення (С. Р. Пантілеєв, В. В. Столін та ін.).

Методологічну основу роботи і, зокрема, емпіричного дослідження склали такі фундаментальні психологічні **принципи**:

1) принцип системності як один із найважливіших принципів наукового дослідження психологічних явищ, який, у розумінні Б. Ф. Ломова, дозволив вивчати феномен мотивації вступу до шлюбу студентської молоді системно, тобто, у динамічній єдності різноманітного (сімейних установок, готовності вступу до шлюбу, статево-рольових особливостей, особливостей самовідношення);

2) принцип єдності зовнішнього і внутрішнього у детермінації психічних явищ, який був уведений С. Л. Рубінштейном, допоміг зрозуміти якою мірою зовнішні причини та внутрішні умови сприяють становленню певних особливостей відношення студентської молоді до шлюбу;

3) завдяки принципу розвитку (за Л. С. Виготським) зроблено акцент на формуванні адекватного підходу до дослідження генезису та розвитку мотивації вступу до шлюбу методом установаження витоків цього феномена.

Дотримання цих принципів задало комплексний, системний та суб'єктний підходи до реалізації дослідницьких завдань даної роботи.

На основі теоретичного аналізу літературних джерел було визначено загальні психологічні особливості юнацького віку, особливості самовідношення, проаналізовано особливості ставлення студентської молоді до шлюбу, встановлено основні мотиви вступу до шлюбу та сімейні установки студентської молоді, досліджено особливості психологічної готовності до шлюбу.

Виявлено, що:

– Молодь визначають як соціально-демографічну групу суспільства, що виділяється на основі сукупності характеристик, особливостей соціального положення і обумовлених тими або іншими соціально-психологічними властивостями, які визначаються рівнем соціально-економічного, культурного розвитку, особливостями соціалізації в нашому суспільстві [8].

Практично всі психологи єдині в думці про те, що найважливішим новоутворенням свідомості в юнацькому віці є готовність до оптимального особистісного і професійного самовизначення, яке являє собою утворення інтегративне та в першу чергу передбачає розвиток самосвідомості і формування світогляду як системи переконань [3; 4]. Ставлення особистості до самої себе відтворює рівень розвитку особистості в контексті її самореалізації та самовизначення. Сім'я, вірні друзі та любов залишаються базовими цінностями високого рангу серед студентської молоді [2].

– Прийняття рішення про укладення шлюбу визначається всією сукупністю шлюбних мотивів, але один з них стає провідним. Таким мотивом багато дослідників молоді та студентства вважають кохання – 52 %. [5; 9]. Наступним вагомим спонуканням укладення шлюбу є народження дітей – 34 %. Кохання та бажання народити і виховувати дітей з великим відривом випереджають такі мотиви як уникнення самотності (6,8 %), приклад друзів (3,6 %), необхідність узаконити стосунки (3,2 %) та отримання можливості покращення свого матеріально-

го становища (0,4 %). Така тенденція характерна як для старших, так і для молодших курсів ВНЗ, як для хлопців, так і для дівчат. Мотиви вступу у шлюб студентів проілюстровано діаграмою (рис. 1.).

Рис. 1. Мотивація вступу у шлюб студентів [7]

Досліджені мотиви розглядалися як бажані, ідеальні з точки зору молоді, оскільки опитувана молодь ще не перебуває у шлюбі (частка одружених становить 0,8 %) [7].

– В юнацькому віці процес формування сімейних установок переходить із латентної фази в активну, коли засвоєне до цього часу в сім'ї та поза нею починає активно перевірятися, уточнюватися, випробовуватися та співставлятися. Період пошуків в юнацькому віці ставить перед молоддю завдання закріпитися у світі дорослих. Наповнені енергією, юнаки вже переросли межі батьківської сім'ї і ще не знайшли власної форми. Вони приміряють різні моделі поведінки, відмовляючись від апробованих і шукаючи наступні.

Цей вік є одним з найбільш значущих періодів розвитку особистості, під час якого триває процес індивідуалізації, що завершується особистісним самовизначенням у всіх основних сферах життя [1]. Досліджено, що провідними сімейними установками стають взаєморозуміння, взаємоповага, наявність кохання, душевна близькість, наявність дітей.

– Список бажаних якостей партнера, названий студентами, за деякими параметрами збігається, а за іншими – розрізняється у юнаків та дівчат. Так представники обох статей називають найчастіше зовнішню привабливість як бажану рису партнера.

В юнаків названі якості жінки більшою мірою стосуються характеру взаємин у сім'ї (весела, довірлива, віддана, поступлива, уважна, розуміюча, доброзичлива, відверта). Риси, які характеризують ставлення жінки до праці, називаються дуже рідко. Натомість у портреті чоловіка дівчата частіше називають якості, які відображають можливості юнака у діяльності (цілеспрямований, наполегливий, рішучий). У портреті чоловіка частіше зустрічаються домінантні якості (сміливий, рішучий). У портреті жінки – риси, які відображають готовність до підпорядкування (поступлива, віддана).

У портретах «анти»-чоловіка та «анти»-жінки найчастіше називають риси неохайності. У портреті «анти»-чоловіка характерними є риси, які послаблюють

активну позицію чоловіка (боязкий, брехливий, лінивий). У портреті «анти»-жінки – переважно якості, що вказують на невміння спілкуватися і на конфліктність (вперта, зла, підступна) [6].

Таким чином, молоді люди ще не усвідомлюють до кінця, на які особистісні риси необхідно звертати увагу, щоб збудувати щасливий, гармонійний шлюб; проте з віком погляди на життя та інтереси змінюються та чіткіше диференціюються згідно статі, тому вже у студентів необхідно формувати правильні уявлення про сім'ю та шлюб.

Усе це обумовлює актуальність даного емпіричного дослідження, **предметом** якого є: статево-рольові особливості мотивації вступу до шлюбу студентської молоді.

Грунтуючись на проаналізованому теоретичному матеріалі, ми **передбачили**, що особливості мотивації вступу до шлюбу студентської молоді диференціюються відповідно до статево-рольових характеристик.

Для дослідження було залучено дві групи досліджуваних, до яких увійшли 60 осіб (30 хлопців та 30 дівчат), віком від 18 до 22 років, які є студентами вищого навчального закладу.

У ході дослідження використано такі **методики**: методика діагностики психологічної статі особистості С. Бем у модифікації О. Г. Лопухової; авторська анкета «Мотиви вступу до шлюбу», опитувальник «Вимірювання установок в подружній парі» Ю. Є. Альошиної; опитувальник для визначення готовності студентської молоді до шлюбу; методика дослідження самовідношення (МДС) В. В. Століна – С. В. Пантілєєва.

Для дослідження структурних особливостей мотивації вступу до шлюбу студентської молоді був застосований метод головних компонент та критерій відсіювання Р. Кеттела.

Для виявлення зв'язків між статево-рольовими особливостями і мотивами вступу до шлюбу, між статево-рольовими особливостями і сімейними установками та між статево-рольовими особливостями і особливостями самовідношення студентської молоді ми використали метод кореляційного аналізу за К. Пірсоном.

Для того, щоб з'ясувати, чи є статистично достовірними відмінності між статево-рольовими особливостями особистості за показниками мотивів вступу до шлюбу, сімейних установок та самовідношення ми використали один з найбільш відомих непараметричних критеріїв критерій U-Мана-Уїтні.

Для визначення готовності до шлюбу студентської молоді ми використовували відсоткові розрахунки.

Результати дослідження та їх аналіз. Виявлено наявність статистично значимих відмінностей між мотивами вступу до шлюбу, сімейними установками, самовідношенням та статево-рольовими особливостями.

Ми з'ясували, що:

- існує позитивний зв'язок між фемінними рисами особистості та соціальним тиском і самореалізацією як мотивами укладання шлюбу;

- існує зв'язок між вираженістю фемінності та аутосимпатією (у представників маскулінного гендеру нижчі показники аутосимпатії, ніж у представників андрогінного та фемінного типу, найвищі показники по шкалі аутосимпатії мають фемінні дівчата);

- фемінні і андрогінні хлопці мають високі показники внутрішньої невпорядкованості;

- існує позитивний зв'язок між вираженістю фемінності та високою значимістю ролі дітей у сімейному житті і між вираженістю фемінності та орієнтацією на спільну діяльність подружжя у всіх сферах сімейного життя;

- для представників андрогінного гендеру більш значимими є сексуальна сфера в сімейному житті та взаємодії між родичами.

Результати кореляційного аналізу

Показники		М	F	Індекс
Прагнення віддалитися	Pearson Correlation	,053	-,144	-,139
	Sig. (2-tailed)	,688	,273	,289
Самореалізація	Pearson Correlation	-,168	,193	,256
	Sig. (2-tailed)	,198	,140	,048
Соціальний тиск	Pearson Correlation	-,223	,284	,360
	Sig. (2-tailed)	,086	,028	,005
Необхідність у партнері	Pearson Correlation	,117	-,014	-,094
	Sig. (2-tailed)	,372	,918	,477
Самотність	Pearson Correlation	,082	-,034	-,083
	Sig. (2-tailed)	,531	,797	,529
Позитивне ставлення до людей	Pearson Correlation	,069	,162	,064
	Sig. (2-tailed)	,600	,217	,625
Орієнтація на борг у порівнянні з задоволенням	Pearson Correlation	-,006	,066	,051
	Sig. (2-tailed)	,961	,619	,700
Висока значимість ролі дітей у сімейному житті	Pearson Correlation	,158	,447	,202
	Sig. (2-tailed)	,229	,000	,122
Орієнтація на спільну діяльність подружжя в усіх сферах сімейного життя	Pearson Correlation	,177	,343	,115
	Sig. (2-tailed)	,177	,007	,381
Лояльне ставлення до розлучення	Pearson Correlation	-,041	,201	,171
	Sig. (2-tailed)	,756	,123	,192
Орієнтація на традиційно подану любов романтичного типу	Pearson Correlation	,103	,103	-,001
	Sig. (2-tailed)	,434	,432	,994
Висока значимість сексуальної сфери в сімейному житті	Pearson Correlation	,185	,080	-,076
	Sig. (2-tailed)	,158	,543	,565
Висока значимість взаємодії між родичами	Pearson Correlation	,201	-,151	-,250
	Sig. (2-tailed)	,123	,250	,054
Орієнтація на традиційний устрій сім'ї	Pearson Correlation	-,148	-,037	,080
	Sig. (2-tailed)	,258	,779	,542
Бережливе ставлення до сімейного бюджету	Pearson Correlation	,038	,099	,043
	Sig. (2-tailed)	,775	,451	,746
I. Самоповага	Pearson Correlation	-,041	,081	,086
	Sig. (2-tailed)	,758	,536	,511
II. Аутосимпатія	Pearson Correlation	-,118	,285	,285
	Sig. (2-tailed)	,370	,027	,027
III. Внутрішня невпорядкованість	Pearson Correlation	,251	-,073	-,232
	Sig. (2-tailed)	,053	,578	,075

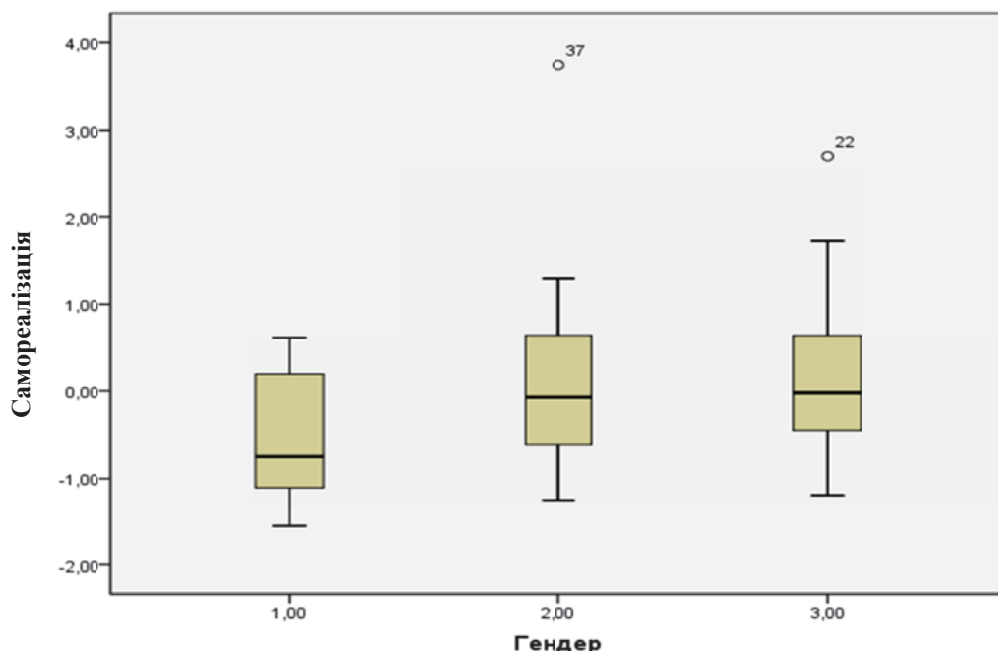
Досліджено психологічну готовність до шлюбу студентської молоді:

- – більшість студентської молоді позитивно ставиться до шлюбу;
- більшість студентів вважають, що найприйнятніший вік для вступу до шлюбу 20-30 років;
- половина опитуваних негативно ставиться до шлюбу в ранньому віці;

– більшість респондентів висловили бажання вступити до шлюбу.

Розглянемо найцікавіші результати детальніше.

Статистично достовірний зв'язок між індексом Сандри Бем та групою мотивів самореалізації свідчить про те, що представники маскулінного гендеру будуть менше задіяні в групі мотивів самореалізації (рис. 2).

**Рис. 2. Зв'язок між індексом Сандри Бем та групою мотивів самореалізації:
1 – маскуліний гендер, 2 – фемінний гендер, 3 – андрогінний гендер**

Можемо припустити, що це пов'язано з тим, що для представників маскулінного типу важливо самореалізуватися перш за все у професійній сфері. А зі зростанням показника фемінності для хлопців та дівчат зростає значимість самореалізації саме у міжособистісних стосунках, у тому числі і сімейних відносинах. Тобто романтичні стосунки відіграють для фемінних представників студентської молоді певну функцію – вони беруть активну участь у зростанні особистості та дають можливість у такий спосіб реалізувати їм свої потенційні можливості. Цей зв'язок прослідковується і в літературних джерелах.

Підтверджує це і статистично достовірний позитивний зв'язок між вираженістю фемінності та високою значимістю ролі дітей у сімейному житті (рис. 3).

Важливо зазначити, що фемінність зазвичай пов'язується з емоційністю, м'якістю, чуйністю, нормативністю, комунікативними навичками, сензитивністю, здатністю до емпатії. Вважається, що особи з переважаючими фемінними якостями більш реалістичні, практичні, уразливі, безпосередні. Виражена фемінність передбачає переважання несвідомого рівня саморегуляції, схильність до інтуїтивного осягнення дійсності, чітку материнську орієнтацію. Можливо, саме це і обумовило даний кореляційний зв'язок.

Статистично достовірний зв'язок між індексом Сандри Бем та групою мотивів соціального тиску свідчить про те, що представники маскулінного гендеру будуть менше задіяні в групі мотивів соціального тиску. У нашому дослідженні це підтверджується також статистично достовірним позитивним зв'язком між вираженістю фемінності та групою мотивів соціального тиску.

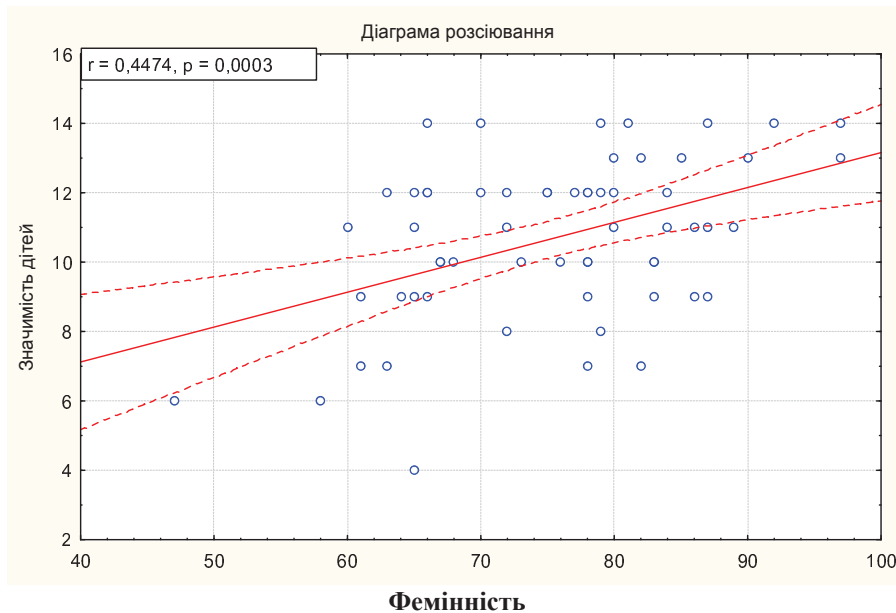

Рис. 3. Структура зв'язку між значимістю дітей та фемінністю

Виходить дуже цікава ситуація: для представників андрогінного гендеру соціальний тиск як мотив укладання шлюбу є важливим та статистично значимим, на відміну від представників маскуліного гендеру. А хлопці та дівчата з переважними фемінними якостями перевищують за значимістю цього мотиву як представників маскуліного, так і представників андрогінного гендеру.

Для наочності ці результати подані на рис. 4.

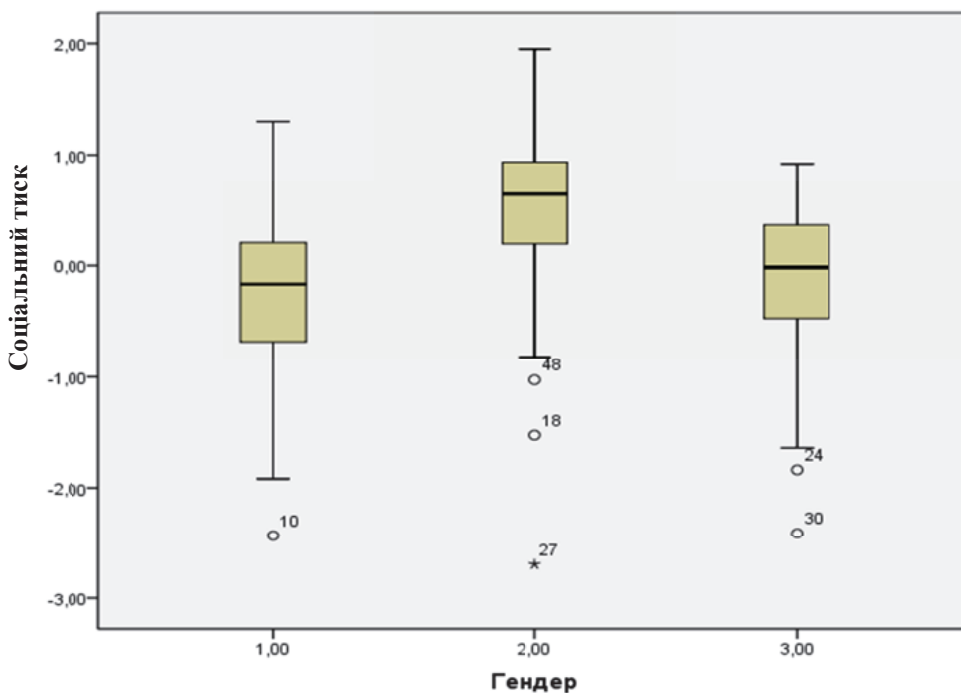

Рис. 4. Зв'язок між індексом Сандри та групою мотивів соціального тиску: 1 – маскуліний гендер, 2 – фемінний гендер, 3 – андрогінний гендер

Тобто, як бачимо, існує позитивний зв'язок між фемінними рисами особистості та соціальним тиском як мотивом укладання шлюбу.

Можемо припустити, що це пов'язано як з особливостями та середовищем виховання, так із особливостями самого фемінного типу гендерної ідентичності.

Висновки. Отже, гіпотеза нашого емпіричного дослідження знаходить підтвердження: особливості мотивації укладання шлюбу студентської молоді диференціюються відповідно до статево-рольових особливостей.

Цінність отриманих у ході дослідження даних полягає у можливості їх застосування при підготовці студентів психологічних спеціальностей ВНЗ в навчальних курсах із вікової та сімейної психології, при розробці програм та посібників із підготовки молоді до шлюбу із урахуванням статево-рольових особливостей, а також у процесі підвищення кваліфікації психологів-практиків та у сімейному психологічному консультуванні.

Перспективним напрямом подальших досліджень може бути дослідження зв'язку заявленої проблематики із віковими, національними, етнічними особливостями досліджуваних і т. д.

Таким чином, сім'я як одна з найстаріших біосоціальних спільнот нині зазнає велетенських змін, починаючи від вибору шлюбного партнера і закінчуючи вихованням дітей. Ці зміни носять глобальний універсальний характер і пов'язані з руйнацією традиційних цінностей і форм сімейного життя і шлюбу. Однак, це не означає загибелі сім'ї як такої: нові часи відкривають нові, незнані раніше обрії у стосунках чоловіка, жінки і дитини.

Бібліографічні посилання

1. **Кляпець О.** Шлюбно-сімейні настановлення молоді як чинник вибору здорового способу життя / О. Кляпець // Соціальна психологія. – 2005. – № 6 (14). – С. 151–157.
2. **Крючков А.** Мировоззренческий портрет современного украинского студента / А. Крючков, Л. Крючкова // Вісник ЧДПУ ім. Т. Г. Шевченка. – Вип. 20: Серія : Філософські науки. – Чернігів, 2003. – С. 71–76.
3. **Кон И. С.** Психосексуальное развитие и взаимоотношения полов / И. С. Кон // Психология подростка : хрестоматия / сост. Фролов Ю. И. – М., 1997. – 314 с.
4. **Немов Р. С.** Психология: в 3 кн. / Р. С. Немов. – М., 2003 – кн.1.
5. **Обозов Н.** Психология межличностных отношений / Н. Обозов. – К. : Лыбидь, 1990. – 192 с.
6. **Мацуляк Л.** Проблема вибору шлюбного партнера та вирішення її студентами / Л. Мацуляк // Проблеми сучасної психології : зб. наук. пр. Кам'янець-Подільського національного ун-ту ім. Івана Огієнка, Ін-ту психології ім. Г. С. Костюка АПН України / за ред. С. Д. Максименка, Л. А. Онуфрієвої. – Вип. 1. – Кам'янець-Подільський : «Аксиома», 2008 р. – 136 – 144с.
7. **Мацюк В.** Дослідження мотивації вступу у шлюб сучасної молоді [Електронний ресурс] / В. Мацюк / Спосіб доступу: URL: http://psy-science.com.ua/department/oklad.php?mova=ua&scho=_ua/knopki/publications/zmist8.2.php. – Загол. з екрана.
8. Социология молодежи / под ред. Ю. Волкова. – Ростов-н/Д.: Феникс, 2001. – 576 с.
9. **Шнейдер Л.** Психология семейных отношений. Курс лекций / Л. Шнейдер. – М. : Апрель-Пресс, «ЭКСМО-Пресс», 2000. – 512 с.

Надійшла до редколегії 20.06.2011.